

בית החולים בסלביה אינו יחיד במינו. מלבדו קיימים עוד כמה בתי חולים גדולים — שלושה של הממשלה (עכו — 470 מט; בתים — 240 מט; באר יעקב — 200 מט), וכמה מוסדות פרטיים, עם כ-400 מט מטה יחד.

אינם מסתגרים לחברה. כיום נמצאים בבית החולים בסלביה 115 חולים וחבר עובדים רפואי של 32 איש, מלבד 5 הרופאים והמנהל. בממוצע, מתקבלים 30 עד 35 חולים אקוטיים לחודש, אם כי יש הרבה חולי רוח — ואחוזם בין התושבים גבוה — המצליחים לשמור על מקומם בחברה דרגילה ומתאימים את עצמם לסביבה בה הם חיים. 60% מתוך מספר זה עוזב את בית החולים כעבור שלושה או ארבעה חודשים במצב הבראה או במצב המאפשר להם להסתדר בחברה (אפילו אם הם עדיין לקויים במקצת).

אולם אין זה מקרה נדיר שאדם שקיבל טיפול בבית החולים ויצא כבריא יחזור שוב לאחר מקרה שהשפיע עליו השפעה חזקה או לאחר שלא הצליח למצוא את מקומו בחברה. אחרי שהוצג הסרט „מאורת הנחשים“, למשל, המתאר את תנאי החיים בבית חולים לחולי רוח באמריקה, חזרו לבית החולים חמשה חולים לשעבר שהלכו לראות את הסרט. אכזריות הסרט וזעזוע אותם במידה כה גדולה שחזרו למצב דכאונם הקודם והיו זקוקים לטיפול רפואי מחדש.

הגורמים הקובעים. אחת מבעיותיהם העקרויות של הרופאים המשתדלים להחזיר את החולה לאיתנו היא כיצד לחסל את הגורמים שהביאו את החולה למצבו זה. לשם כך עליהם לא רק לשמוע מפי החולה את כל הנוגע לו לקבוע דיאגנוזה, אלא גם לחקור בקרב משפחתו ובמקום עבודתו. כי אופיו ומצב רוחו של האדם נקבעים גם על ידי גורמי חוץ הסובבים את חייו.

כך, למשל, גילו הרופאים כי חולה שנכנסה לפני כמה ימים סובלת מתסביך רדיפה חמור בגלל יחסיה הרעים עם שכנתה. על מנת שאשה זו תוכל לחזור לחיים נורמליים ללא סכנה שתשוב למצבה הנוכחי, יהיה צורך, מלבד טיפול בבית החולים שישחרר אותה מרגש רדיפה זה, לחסל את התנאים שגרמו למחלתה. כלומר שהרופא חייב להאריך את פעילותו משטח הרפואה גרידא לעניינים סוציאליים, למצוא לה מקום מגורים חדש, עם שכנה חדשה או בלי שכנה.

בשטח זה, משתף הרופא פעולה עם עובדת סוציאלית מוסמכת, בעלת תואר אקדמי מארצות הברית, המקבלת את

כפר על נסיונו של סופר אמריקאי (בארס): „הנפש שמצאה את עצמה“ בבית-חולים לחולי רוח, שעשה רושם חזק מאד. בעקבותיה קמה תנועה להגינה רוחנית ששמה לה כמטרה הסבת תנאי הטיפול במוסדות ובבתי-חולים, הקמת מרפאות לחינוך ילדים ויחידות הסברה שיפיצו את עקרונות ההגינה הרוחנית בין ההמונים.

מאורות מודרניות. מאז יסוד תנועה זו, השתפרו התנאים במידה ניכרת, והתנועה עדיין ממשיכה בפעולותיה. צאצאת תנועה זו, המחלקה להגינה רוחנית ושיקום של משרד הבריאות היא האחראית על הנעשה בשטח זה בארץ.

גם בפניה עומדת בעיית שיפור הטיפול בחולים במוסדות פרטיים באותה חומרה שצמדה בפני מר ייסדי התנועה לפני שני דורות.

המוסדות הפרטיים אשר בכדינת ישראל מאגדים בערך 400 חולי רוח, התנאים השירים שם הם לרוב מתחת לכל ביר קורת.

לפני כשנה נידונה רבקה גפן, בעלת אחד המוסדות הללו („מאורות נחשים מודרניים“ כפי שרופאי אים רבים נוהגים ל-כנותם) לשנה וחצי מאסר וקנס של 5000 ל"י, בהאשמה: גרימת מחת לשמונה חולים מתוך הנהגה ודונויה, חוסר-תזונה ויחס פושע (עינויים) לחולים.

כל העניין נתגלה כאשר פקיד משרד הבריאות הבחין כי במשך זמן קצר נפטרו למעלה מתריסר חולים במחלות רוח (דבר היוצא מגדר הרגיל). משרד הבריאות החל בחקירה וכל העניין נתגלה.

מאז הוקם מנגנון פיקוח, אולם אין באפשרותו לשנות את המצב. דו"ח אחרון, שנמסר בעניין זה ע"י ועדה המורכבת מנציגי משרד הבריאות, משרד הסעד, עיריית ת"א ו"מלבן", המספל בעולים החדשים החולים, הראה שהמצב עודנו כפי שהיה לפני משפט גפן. יש אפילו חשש שהמצב הורע בכמה מן המוסדות הללו, בגלל הלחץ המתמיד עליהם, מצד אנשים הזקוקים לאשפוז.

הטיפול מן הי"ח. הרופא הרוחני סו"ק את הנעשה במוסדות פרטיים לחולי רוח באזור תל-אביב, פתח-תקוה, רמת-יח, רמות השבים ומגדל אל. למוסדות אלה נשלחים רוב המקרים הכרוניים, אותם 40 האחוזים שאינם מת-רפאים תוך כמה חודשים במוסדות כגון זה שבסלביה.

אין משפחה המורכבת להחזיק בקירבה חולה-רוח. היא מעדיפה להכניסו למר-סד סגור, מתפטר ממה שנחשב כטרחו ותרפה. מוסדות אלה יכולים לדרוש (ולקבל) כל מחיר העולה על לבם עבור החזקת חולה. תנאי ההחזקה, לרוב, נמצאו בלתי-אנושיים: אנשים כבולים

חולים כבולים בבית-חולים גפן, לפני המשפט גרימות מוות, חוסר תזונה, יחס פושע.

החולים, מתקשרת עם קרוביהם ועוקבת אחריהם גם לאחר שעזבו את בית החולים. אם הרופא קובע שיש להעביר את החולה לסביבה אחרת, עליה למצוא לו עבודה שונה מזו שעסק בה עד היכנסו לבית-החולים. זוהי בעיקר דאגתה של העובדת הסוציאלית.

בשטח זה, המצב קשה מאד בהשוואה למצב השורר בעולם. „שגעון הוא מחלה יהודית“ היא מימרה מקובלת; אולם אם לדון לפי המקרים, הריהו גם מחלה ישראלית. לא זו בלבד מפני שחלק ניכר מן התושבים עבר מצבים קשים מאד בשנות המלחמה, אלא גם בגלל התנאים הקשים בארץ, בייחוד בגלל היחס (יותר נכון: חוסר היחס) מצד התושבים איש לרעהו.

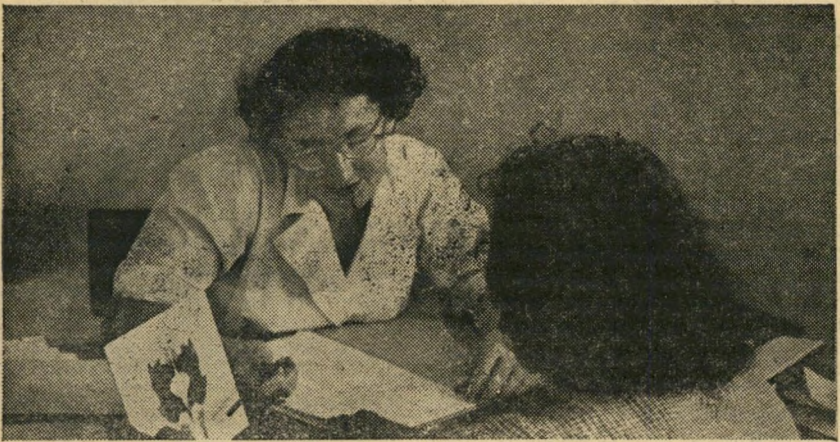
כאשר כל אדם רואה את עצמו כסלע בתוך ים, אשר כל גל חדש עלול להטביעו, או כדניאל בגוב האריות, זה מסייע על נפשו. לדברי אחד הרופאים: „אילו נהגו האנשים לאמר תודה וסליחה לעתים תכופות יותר, לא היו במוסד זה מחצית האנשים הנמצאים בו כרגע“.

עולם מוזר. אשר לטיפול הניתן ותנאי האישפוז, נמצאים בתי החולים הממשלתיים והציבוריים בישראל על רמה בינלאומית: שיטות הטיפול והטיפול החדישות ביותר מוגות גם כאן. הקשיים האמיתיים הם בחוסר מקום מספיק ואחיות מוסמכות. אחיות לא מעטות סירבו לעבוד בבתי חולים לחולי רוח: זהו עולם נורמלי בשבילן ואילו לאמיתו של דבר, זהו עולם ככל עולם אחר. ההבדל היחיד הוא שתושביו אינם משתדלים יותר להתאים את עצמם איש לרעהו, להסתיר את המחשבות המניעות אותם.

עד אשר הוקם בית-החולים „גתה“ בשנת 1942, היו מחלות הרוח מעין טומאה, שאיש לא רצה לטפל בהן. פה ושם היו כמה מוסדות פרטיים, שרובם המכריע לא היו אלא בתי מסחר לאכסנת חולי רוח. הרחק מעיני הציבור וקרוביהם; מעין תחנות-מעבר שהחולה נכנס בהן וחיכה עד אשר נשמתו המעונה תצא את גופו.

מצב זה דמה למצב ששרר באירופה ואמריקה לפני למעלה מחמשים שנה. כבר במאה הקודמת קמו תנועות שדרשו את שיפור הטיפול בחולי רוח, ביטול „מאורות הנחשים“ והת-

חוסר טיפול או השגחה רפואית מתאימה. בביקור שנערך על ידי אחד מרופאי משרד הבריאות, לא נמצא במוסד, המאכסן למעלה מ-60 חולים, רופא או אפילו אחות מוסמכת היודעת להוריק וזיקה לחולה במקרה של צורך. החולים עוברים לנפשם, מבלי שיובטחו להם תנאים הגייניים וסניטריים מינימליים. בכל מקום שורת ההרגשה שאלה אנשים אבודים, חשוכי-תקוה ושאיין צורך לפרוח ולעמול למענם. לאיש לא איכפת אם החדר לא נקי ואם החולה שוכב בבגדיו על מזרון קש ללא סדין. לאיש לא איכפת גם אם ישכב החולה על הרצפה. אותה בעיה של פיקוח רפואי שנתעוררה במשפט גפן

עובדת סוציאלית היודת יורדן השגנון הוא מחלה ישראלית.

צצה לא פעם בפני הועדה. יש מוסדות רבים המחזיקים רופאים פרטיים לטיפול בחולים, אולם רק כדי למלא את החובה המוטלת עליהם ע"י החוק. עוד לא היה מקרה אחד שרופאים אלה יפנו בתלונה למשרד הבריאות כי בעלי המוסד דות שמרים על רמה רפואית וסניטרית נמוכה ביותר.

חוסר תקציב. אם כן, מדוע סובל משרד הבריאות מוסדות כאלה, שאינם אלא עסקים מסחריים ככל עסק אחר, אלא שמסחרם הוא בסבלם ובחיייהם של בני אדם?

התשובה היא פשוטה: אין תקציב. בכל הארץ יש כ-5000 מטות לחולי רוח. כלומר צעת למעלה ממטה וחצי לכל אלף איש. השיעור בארצות הברית — 4 מטות על כל 1000 תושבים; באנגליה — 3½; בגרמניה — 4; בשווייץ — 3.

לפי אומדנה זהירה נחוצות בארץ 4000 מטות. כך שלמעשה אין משרד הבריאות יכול לסגור את מוסדות-החרפה הפרטיים, אחרת יגדל מספר החולים הכרוניים המסתובבים ברחובות הערים, כשילדים צועקים אחריהם: „משוגע, משוגע!“.

לפי תוכנית המחלקה להגינה רוחנית יוגדל מספר המטות בבתי החולים הממשלתיים (המקבלים גם חולים כרוניים ממוסדות ציבוריים ואף מצליחים לרפא למעלה משליש המקרים) במשך השנה הבאה במאה מטות — אם יאשר התקציב. הגדלה זו לא תספיק למלא את החלל הקיים כבר כיום, שילך ויגדל עם זרם העליה (שני חולים על כל אלף עולים).

מלבד זה חושבת המחלקה להקים שני כפרי עבודה (אחד בדיר יסין, שני ליד עכו) בו יועסקו כל החולים הכרוניים המסוגלים לעבוד עבודה פרודוקטיבית.

בינתיים, למרות חוסר התקציב, הוקמה מערכת של מרפאות עם פסיכיאטרים ועובדות סוציאליות, לשם עובר אדם חולה לטיפול ראשון. גם אחרי שיתחרורו מבית החולים עוקבת המרפאה אחריה, מקלה עליו לחזור לתנאים נורמליים, להסתגל לסביבתו.

„אנשים חיים בעולם רחוק, וחושבים שאין זה עניינם מה שקורה מאחורי הדלתות חסרות-הידיעות“, מסביר אחד „עליהם לדאוג לשיפור המצב שבבתי החולים באותה המידה שעליהם לשקוד לשיפור היחסים בין אנשים בחוק, כי המחציה בין שני העולמות דקה מאד“.

התאור החוליבורי: „מאורת הנחשים“, מחלקת האישקטים עסקים מסחריים, בסבלם ובחיייהם של בני-אדם?

